

10. Бабій М. Інститут свободи совісті в Україні: проблемні питання функціонування. *Релігійна свобода*. 2008. № 13. С. 171-175.

11. Бондаренко В. Актуальні проблеми законодавчого забезпечення свободи совісті. *Релігійна свобода*. 2002. № 6. С. 124-130.

12. Здіорук С. Законодавчі проблеми України при застосуванні демократичних стандартів Європи у сфері свободи совісті. *Релігійна свобода*. 2000. № 2000. С. 88-93.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-4>

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Білокурська Олена Валеріївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного права,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

В сучасному суспільстві прослідковується зростаючий вплив цифрової трансформації, яка в умовах глобалізації інтенсивно розширює свої кордони. Вплив цифрової трансформації відображається не тільки на економічних, політичних, соціальних, а й на правових відносинах, на функціонуванні інститутів держави, взаємодії держави та людини, механізмах гарантування та реалізації конституційних прав людини. Відповідно в Україні, перед демократичним суспільством, постають нові виклики, що пов'язані з адаптацією національного законодавства та забезпеченням прав людини у цифровому середовищі. Вбачається, що в найближчому майбутньому одним із таких викликів буде і нова інтерпретація окремих конституційних прав і свобод людини та удосконалення механізмів конституційного захисту таких прав.

Серед конституційних прав людини, що зазнаватимуть трансформації в умовах цифровізації, на нашу думку, є право на приватність, а саме, на невтручання в особисте і сімейне життя, на не допущення збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, що передбачено положеннями ст. 32 Конституції України. За напрацьованими матеріалами найбільшої в Україні асоціації громадських правозахисних організацій – Української Гельсінської спілки з прав людини – право на приватність

гарантується Конституцією України... ст. 32 захищає саме інформаційну приватність [1]. Саме право на приватність є однією з найбільш вразливих сфер, оскільки збирання, зберігання, обробка, використання даних тих чи інших користувачів у цифровому просторі, що здійснюється як державними та місцевими інституціями, їх посадовими особами так і комерційними структурами, створює загрозу щодо втручання у приватне життя особи. Окрім того, поширення персональних даних особи через використання сучасних інформаційних технологій є порушенням встановлених гарантій прав і свобод людини та громадянина. Така проблема посилюється також через екстериторіальність цифрових платформ, зокрема, цифровізація вплинула на темпи транснаціоналізації діяльності компаній в ІТ-сфері.

Як зазначають в юридичній літературі: «Одним із міжнародних стандартів у захисті прав та свобод, в тому числі і в цифровому середовищі виступає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод... У ст. 8 Конвенції проголошується право на повагу до приватного життя, яке в цифровій сфері включає в себе захист персональних даних і дотримання конфіденційності кореспонденції і комунікації. У своїй практиці Європейського Суд з прав людини вказує на важливість захисту даних особистого характеру для можливості здійснення особою права на недоторканність приватного життя, а також те, що особи не повинні піддаватися заходам загального спостереження або перехоплення інформації [2]. В свою чергу, в своїй практиці Європейський суд з прав людини неодноразово визнавав, що держава в особі відповідних інстанцій та структур повинна забезпечувати захист прав людини у цифровому середовищі. Так, у справі *Delfi AS v. Estonia* від 16 червня 2015 року ЄСПЛ визначив межі відповідальності за онлайн-коментарі користувачів на сайті одного із новинних Інтернет-порталів в Естонії [3]. У справі *Barbulescu v. Romania* від 12 січня 2016 року ЄСПЛ окреслив межі моніторингу приватного листування працівників роботодавцями [4]. ЄСПЛ дійшов висновку, що моніторинг приватного електронного листування співробітника працедавцем, який мав підстави припускати, що це листування містить виключно робочі повідомлення, не є непропорційним втручанням в право на повагу приватного життя і кореспонденції. Тобто, якщо правилами внутрішнього розпорядку компанії заборонено використовувати техніку і месенджери в особистих цілях (про що було повідомлено співробітника), працівник може бути звільнений за порушення дисципліни за результатами перевірки його листування [5].

В практиці Конституційного Суду України є рішення, що пов'язані з цифровими правами, зокрема щодо права на приватність та захист персональних даних. Так, рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп/1997 *у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону*

України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г.Устименка) є першим з рішень щодо питань захисту конституційних прав фізичної особи через офіційне тлумачення Конституції та законів України, а саме щодо права на інформацію та захист персональних даних, в якому орган конституційної юстиції підкреслює значимість балансу між правом на інформацію та правом на приватність [6]. В іншому рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 стосовно офіційного роз'яснення норм частині 1, 2 статті 32, частини 2, 3 статті 34 Конституції України Конституційний Суд України зазначив, що перелік даних про особу, які визнаються конфіденційною інформацією, не є вичерпним, і що поширення такої інформації можливе лише за згодою особи або в передбачених законом випадках [7]. Наведені рішення є прикладом адаптації конституційних норм протягом довгого періоду часу до викликів, пов'язаних вже з цифровою трансформацією суспільства, що підкреслюють необхідність забезпечення балансу між правом на інформацію та правом на приватність.

Отже, в умовах глобалізації суттєвим викликом став процес інтенсивного розвитку цифровізації, як наслідок цифрової взаємодії, цифрової ідентифікації, виникнення штучного інтелекту та різного роду інноваційних інформаційних технологій, що сприяє створенню та формуванню нових інститутів та правовідносин, оновленню та тлумаченню положень Конституції України та національного законодавства в сфері прав і свобод людини, способів та механізмів їх реалізації та захисту.

Цифрова трансформація є однією з ключових тенденцій сучасного суспільства, яка суттєво впливає на реалізацію та захист конституційних прав і свобод людини, оскільки охоплює широкий спектр правовідносин в сфері діяльності державних інституцій, комерційних структур та безпосередньо особи.

Одним із найвразливіших прав в умовах цифровізації є право на приватність, що вимагає посилення механізмів його захисту відповідно до викликів цифрового середовища. Міжнародні стандарти надають основу для формування національних підходів до захисту приватності в цифрову епоху. Подальший розвиток цифрового середовища вимагає корегування законодавства, зокрема, через впровадження чітких нормативів обробки персональних даних, забезпечення прозорості діяльності цифрових платформ та формування механізмів ефективного конституційного захисту прав людини.

Література:

1. Право на приватність. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/pravo-na-pryvatsnist/> (дата звернення: 30.04.2025)

2. Привиденцев О. Г. Статус «цифрових прав» в Україні. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c677d964-3919-4bc9-86e6-3b67c7bf4004/content> (дата звернення: 30.04.2025)

3. Delfi AS v. Estonia. URL: <https://cedem.org.ua/library/delfi-as-proty-estoniyi-delfi-as-v-estonia/> (дата звернення: 30.04.2025)

4. Barbulescu v. Romania. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-159906%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-159906%22]}) (дата звернення: 30.04.2025)

5. Barbulescu v. Romania і нові тенденції в захисті персональних даних. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/139955_barbulescu-v-romania--nov-tendents-v-zakhist-personalnikh-danikh (дата звернення: 30.04.2025)

6. Рішення Конституційного Суду України від 30.10.1997 р. № 5-зп у справі № 18/203-97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97#Text> (дата звернення: 30.04.2025)

7. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-пп/2012 у справі № 1-9/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення: 30.04.2025)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-5>

АДВОКАЦІЯ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Бондарчук-Ладна Олена Василівна

*аспірантка кафедри теорії держави і права,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Важливим інструментом взаємодії правозахисних організацій з державою є адвокатура, що нерідко ототожнюється з лобізмом. Донедавна не мали законодавчої регламентації обидва поняття, але 2023 року Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) підготувало і передало до уряду проект закону «Про добросовісне лобіювання та адвокатуру в Україні». Відзначимо, що саме на вимогу громадських організацій було проведено його громадське обговорення, під час якого громадський сектор висловив зауваження щодо представленого НАЗК проекту, який може створити перешкоди для діяльності організацій громадянського суспільства, позаяк ігнорує